

Sağlık turizminin uluslararası ticaret ile ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların Biblioshiny aracılığıyla bibliyometrik analizi

A bibliometric analysis using Biblioshiny of studies on the relationship between health tourism and international trade

Alper Ali Gökbulut¹

¹Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Department of International Trade, Ankara, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, sağlık turizminin uluslararası ticaretle ilişkisini konu alan çalışmaların, Biblioshiny programı kullanılarak bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Web of Science veri tabanında sağlık turizminin uluslararası ticaretle ilişkisini konu alan bilimsel yayınlar Biblioshiny analiz uygulaması kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Web of Science veri tabanında yapılan arama sonucunda 254 yayın bulunmuş, bu yayınların 1991-2024 yıllarına ait olduğu, 208 farklı kaynaktan, 851 farklı yazar tarafından yayımlandığı ve yıllık %8.08 büyüme oranı olduğu sonucuna varılmıştır. Trend konular arasında pandemi, iklim değişikliği, organ turizmi ve teknoloji gibi güncel konular yer almaktadır.

Sonuçlar: Bu çalışmada, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret arasındaki ilişkiyi ele alan yayınların sayısında belirgin bir artış gözlemlenmesine rağmen, mevcut literatürün hâlen sınırlı olduğu, Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelinin yüksek olduğu ve bu alandaki akademik katkılarının artırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Sağlık turizmi ile uluslararası ticaret arasındaki ilişkinin giderek güçlendiği ve multidisipliner araştırmaların devamının sağlanmasının gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: analiz; bibliyometri; sağlık; turizm

ABSTRACT

Aim: In this study, it is aimed to examine the studies addressing the relationship between health tourism and international trade through a bibliometric analysis conducted using the Biblioshiny software.

Methods: In the study, the bibliometric analysis method was used. Scientific publications addressing the relationship between health tourism and international trade, indexed in the Web of Science database, were analyzed using the Biblioshiny application.

Results: As a result of the search conducted in the Web of Science database, a total of 254 publications were identified. These publications, dated between 1991 and 2024, were published in 208 different sources by 851 distinct authors, with an annual growth rate of 8.08%. Among the trending topics are contemporary issues such as the pandemic, climate change, organ tourism, and technology.

Conclusion: In this study, although a noticeable increase has been observed in the number of publications addressing the relationship between health tourism and international trade, it has been emphasized that the existing literature remains limited, that Turkey possesses a high potential in the field of health tourism, and that further academic contributions are needed. The study concludes that the relationship between health tourism and international trade has been progressively strengthening and that the continuation of multidisciplinary research in this area is essential.

Keywords: analysis; bibliometrics; health; tourism

Giriş

Sağlık, hem ulusal hem de uluslararası literatürde yoğun olarak incelenen ve tartışılan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Sağlık kavramı, uzun yıllar boyunca yalnızca hastalık veya ölümün yokluğu, ya da bireyin normal koşullarda istenmeyen durumlardan uzak olması şeklinde tanımlanmıştır (Hamzaoglu, 2010). Ancak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 7 Nisan 1948 tarihinde sağlık kavramını, "yalnızca hastalık ve sakatlıkların bulunmaması değil, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlinde olması" biçiminde tanımlayarak, sağlığı daha bütüncül bir yaklaşımla ele almıştır (World Health Organization [WHO], 2025).

Turizm ise, temel olarak bir merkezden başka bir merkeze seyahat etmeyi ifade eden bir kavramdır ve dünya üzerindeki seyahat hareketlerinin başladığı dönemden itibaren dinamik bir şekilde evrilerek gelişimini sürdürmektedir. Geçmişte insanların genellikle ticari ve dini amaçlarla seyahat ettikleri bilinirken günümüzde ise bu amaçların yanında toplumsal ve

bireysel ihtiyaçlardaki değişimlerle birlikte yeni yerler görme, yeni tecrübeler edinme amaçlı seyahatler şeklinde olduğu da bilinmektedir (Can & Benli, 2024). Bu bağlamda, sağlık ve turizm kavramlarının kesişiminde yer alan sağlık turizmi, bireylerin teşhis, tedavi ve rehabilitasyon gibi sağlık ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatleri kapsayan ve özellikle tedavi amaçlı sağlık hizmeti almak üzere yurt dışına seyahat etmelerini içeren dinamik, özel bir turizm türüdür (Bulut & Şengül, 2019).

Sağlık turizmi, hastalara kendi ülkelerinde karşılaşılabilecekleri maliyet, erişim ve kalite kısıtlamalarını aşarak, daha uygun fiyatlarla, kısa süre içerisinde ve yüksek standartlarda sağlık hizmeti alma imkânı sunmaktadır (Yu & Ko, 2012). Sağlık turizmi, sadece medikal tedaviyi değil; aynı zamanda hijyen, güzellik, spor ve fitness gibi alanları da kapsamakta ve bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarını koruma, iyileştirme ve yaşam kalitelerini artırma amaçlı

seyahatlerini de içermektedir (Sun ve ark., 2022; Letunovska ve ark., 2020).

Sağlık turizm sektörünün ortaya çıkmasında, sağlık alanındaki gelişmelerle birlikte kendi ülkelerinde yeterli iyileşme imkânı bulamayan bireylerin tedavi amacıyla başka ülkelere yönelmesi önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Bulut & Şengül, 2019). Bu durum, sağlık turizminin küresel ölçekte hızla büyüyen ve uzmanlık alanlarında farklılaşan farklı uzmanlık alanlarında faaliyet gösteren bir sektör haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca sağlık turizmi, ülkelerin kendi avantajlarına dayanarak rekabet üstünlüğü elde etmelerine de olanak tanımıştır. Bu gelişmeler, sağlık turizminin küresel ölçekte büyük bir potansiyele ulaşmasına ve farklı ülkelerin kendilerine özgü avantajlarla sektördeki yerlerini güçlendirmelerine zemin hazırlamıştır. Örneğin, Hindistan düşük maliyetli ve nitelikli iş gücü ile ileri tıbbi teknoloji ve kapsamlı sağlık hizmetleri sunarken, Güney Kore estetik cerrahi alanında uluslararası rekabet avantajı elde etmiştir. Çin ise sağlık turizmine nispeten geç başlamasına rağmen, uygulanan destekleyici politikalarla sektörünü hızla geliştirmektedir (Sun ve ark., 2022). Aynı zamanda özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik anlamda kritik bir sektör olarak kabul edilen sağlık turizmi, devletler tarafından güçlü şekilde desteklenmekte ve bu durum ülkelerin rekabet güçlerini artırmaktadır (Habibi ve ark., 2022).

Sağlık hizmetlerinin kamu tarafından finanse edilmesi, bireylerin tedaviye erişimini kolaylaştırmakla birlikte, bazı hastalık gruplarında ortaya çıkan uzun bekleme süreleri, hastaları alternatif sağlık hizmeti arayışlarına yönlendirmekte ve uluslararası sağlık turizmine olan ilgiyi giderek artırmaktadır. Hastalar, daha kaliteli, hızlı, erişilebilir ve maliyet açısından avantajlı sağlık hizmetlerine ulaşmak amacıyla yurt dışına yönelirken, ev sahibi ülkelerin sağlık sistemleri küresel pazarlara açılmakta ve uluslararası düzeyde tanınırlık kazanmaktadır. (Gölpek Karababa, 2017). Bu süreçte, ev sahibi ülkelerde faaliyet gösteren sağlık kuruluşları, uluslararası hasta portföyünü genişleterek ekonomik gelir elde etmektedir. Dolayısıyla, sağlık turizmi yalnızca ekonomik bir faaliyet alanı değil, aynı zamanda ülkelerin sağlık sektörlerinin küresel ticaret sistemiyle entegrasyonunu kolaylaştıran stratejik bir mekanizma olarak da değerlendirilmektedir.

Türkiye de turistik ürün çeşitlendirme stratejisi kapsamında sağlık turizmi alanında öncelikli bir konumda olup, yıl boyunca faaliyet gösterebilmesi, diğer turizm türleri ile entegrasyon imkânı, coğrafi yaygınlık ve uzun konaklama süreleri gibi avantajlara sahiptir. Avrupa, Asya ve Afrika'yı birbirine bağlayan stratejik konumu, zengin tarihî mirası, güçlü sağlık altyapısı, uluslararası akreditasyona sahip sağlık kuruluşları ve nitelikli sağlık personeli ile Türkiye, birçok ülkeden sağlık turisti çekmektedir (Öztürk & Bayat, 2011). Resmi veriler bulunmamakla birlikte, sağlık turistlerinin genellikle saç ekimi, estetik cerrahi, ağız ve diş sağlığı, kalp ve damar cerrahisi, ortopedi, onkoloji ve tüp bebek tedavisi gibi hizmetler için Türkiye'yi tercih ettiği bilinmektedir (Öztan & Numanoğlu Tekin, 2025).

Türkiye'de özellikle son yıllarda sağlık turizminin ekonomik katkısının zaman içinde belirgin şekilde arttığı gözlemlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye'de sağlık turizmi gelirleri 2012 yılında yaklaşık 780 milyon ABD doları olup, ülkenin toplam turizm gelirinin %2'sini oluştururken, 2024 yılında bu rakam 3 milyar ABD

dolarını aşmış ve toplam turizm gelirinin %5'ine ulaşmıştır. Aynı dönemde, sağlık turizmi kapsamında Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısı 265 binden 1.5 milyona yükselmiştir (TÜİK, 2024). Sağlık turizmi, diğer turizm türleri gibi ülkelerin ekonomilerine kayda değer katkılar sunmaktadır. Bu sektör, bireylerin sağlık gereksinimlerini karşılamının yanı sıra, hizmeti sunan ülkenin ekonomik yapısına da önemli destekler sağlamaktadır. Sağlık turizminin, döviz girdisi sağlamakla kalmayıp istihdam olanaklarını artırarak yerel ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunduğu bilinmektedir (Eryer, 2024).

Bu araştırmanın amacı, sağlık turizminin uluslararası ticaretle ilişkisini konu alan bilimsel yayınları Biblioshiny programı aracılığıyla bibliyometrik analiz yöntemiyle bütüncül ve ayrıntılı bir şekilde inceleyerek yayın dinamikleri ile eğilimlerini ortaya koymaktır. Çalışma literatür taraması, veri toplama süreci ve verilerin analizinin yer aldığı yöntem, bulgular, tartışma sonuç/öneriler ve kaynaklar bölümlerinden oluşmaktadır.

Literatür taraması

Sağlık turizmi ve uluslararası ticaret kavramlarının birlikte yer aldığı ve aralarındaki ilişkilerin araştırıldığı birçok çalışma literatürde yer almaktadır (Eusébio ve ark., 2012; Doğan & Aslan, 2019; Lautier, 2014; Loh, 2014; Reisman, 2010; Chanda, 2002).

Sağlık turizmi kavramının ülkelerin ekonomik büyüme süreçlerine olan etkileri bağlamında yapılan çalışmalar incelendiğinde; ülkeye gelen sağlık turist sayısının ülkenin sağlık turizmi gelirini etkilediğine (Korkmaz ve ark., 2014), sağlık turizmi gelirlerinin ülkenin rekabet gücünü artıracığına (Batbaylı, 2022; Kuşat & Esen, 2022), bu sektöre yatırım yapan ülkelerin ekonomik katkılar sağlayacağına (Akdoğan & Hiçyorulmaz, 2018), ülkelerin ticari açıklığına olumlu katkıda bulunacağına (Solak & Gülşen, 2024), sağlık turizmi alanındaki gelişmeleri takip eden ve gelecekte ülke refahını artıran faktörler arasında sağlık turizm gelirlerinin önemli bir paya sahip olacağına (Tutgun & Künc, 2023) ilişkin sonuçların elde edildiği görülmektedir.

Sağlık turizmi kavramının analiz edildiği bibliyometrik çalışmalara (Akin, 2021; Campa ve ark., 2022; Lukose ve ark., 2024; Türk & Arı, 2025) rastlanmaktadır. Ayrıca, sağlık turizminin üst teması olan turizm ile ilgili literatürde; sosyoloji (Deniz, 2024), dijitalleşme (Balyalı & İlhan, 2023), sürdürülebilirlik (Niñerola ve ark., 2019) ve ekonomi (Boyacıoğlu & Elmas, 2022; Comerio & Strozzi, 2019; Ongun, 2024) gibi alanlarla ilişkilendirilen bibliyometrik çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak, sağlık turizminin uluslararası ticaret, ekonomi ve ekonomik büyüme gibi kavramlarla ilişkilendirildiği bibliyometrik araştırmaların sayısı sınırlıdır. Dolayısıyla, bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalar literatüre önemli katkılar sunacaktır.

Yöntem

İlk kez 1969 yılında Alan Pritchard tarafından ortaya konulan bibliyometrik kavramı yazılı iletişimin süreçlerini ve bir bilim dalının varlığı ile gelişimini anlamaya yönelik olarak, matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin uygulanması biçiminde tanımlanmaktadır (Lawani, 1981). İlk bibliyometrik çalışma, Cole ve Eales (1917) tarafından gerçekleştirilmiş olup, 1550 ile 1860 yılları arasında yayımlanan karşılaştırmalı anatomi literatürünün istatistiksel analizini yaparak bu dönemdeki konunun ele alınışına ilişkin dalgalanmaları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Cole & Eales, 1917). Bibliyometrik

analiz, bilimsel yayınların değerlendirilmesinde kullanılan, araştırma alanına geniş bir perspektiften bakma imkânı tanıyan, ilgili literatürün sistematik olarak incelenmesine olanak sağlayan bir analiz yöntemidir (Akın, 2021). Aynı zamanda bibliyometrik analiz, incelenen kavramlar doğrultusunda kaynakların toplanarak yazarlar, kaynaklar, atıflar ve anahtar kelimeler arasındaki ilişkileri ortaya koymak suretiyle yayınların gelişimini takip edilmesine ve değerlendirilmesine olanak tanıyan bir analiz yöntemidir.

Veri toplama süreci

Bibliyometrik yöntemin ilk adımı olan, seçilen alandaki tüm yayınları kapsayacak en uygun anahtar kelime setlerinin belirlenmesi aşamasında, başlıklarda “health” ve “tourism” ve tüm alanlarda “international” ve “trade” kelimelerinden oluşan anahtar kelime setleri kullanılarak, literatürde sağlık turizmi ve uluslararası ticaret konularına ilişkin çalışmaların tespiti amaçlanmıştır. Web of Science veritabanında tüm alanlarda gerçekleştirilen arama sonucunda 254 yayın bulunmuştur. Bu yayınlardan 1991-2024 yıllarına ait, Social Sciences Citation Index (SSCI), Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED), Emerging Sources Citation Index (ESCI), Conference Proceedings Citation Index–Science (CPCI-S), Conference Proceedings Citation Index–Social Science & Humanities (CPCI-SSH), Book Citation Index–Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH), Arts & Humanities Citation Index (A&HCI), Book Citation Index–Science (BKCI-S) indekslerinde yer alan kaynaklarda yayımlanan 242 farklı makale, bildiri metni, inceleme makalesi, kitap bölümleri, editöryal yorum, kitap, kitap incelemesi, erken erişim yayın kaydına 10.08.2025 tarihinde ulaşılmıştır.

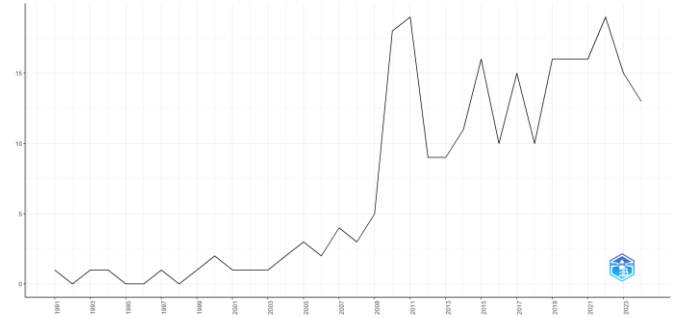
Verilerin analizi

Bu çalışmada, belirlenen kriterlere göre Web of Science veri tabanında gerçekleştirilen arama sonucu elde edilen sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarındaki bilimsel yayınlara ait veriler bibtex formatında kaydedilmiş ve Biblioshiny veri analiz uygulaması kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Web of Science veri tabanında yapılan arama sonucunda sağlık turizmi ve uluslararası ticaret konularının birlikte ele

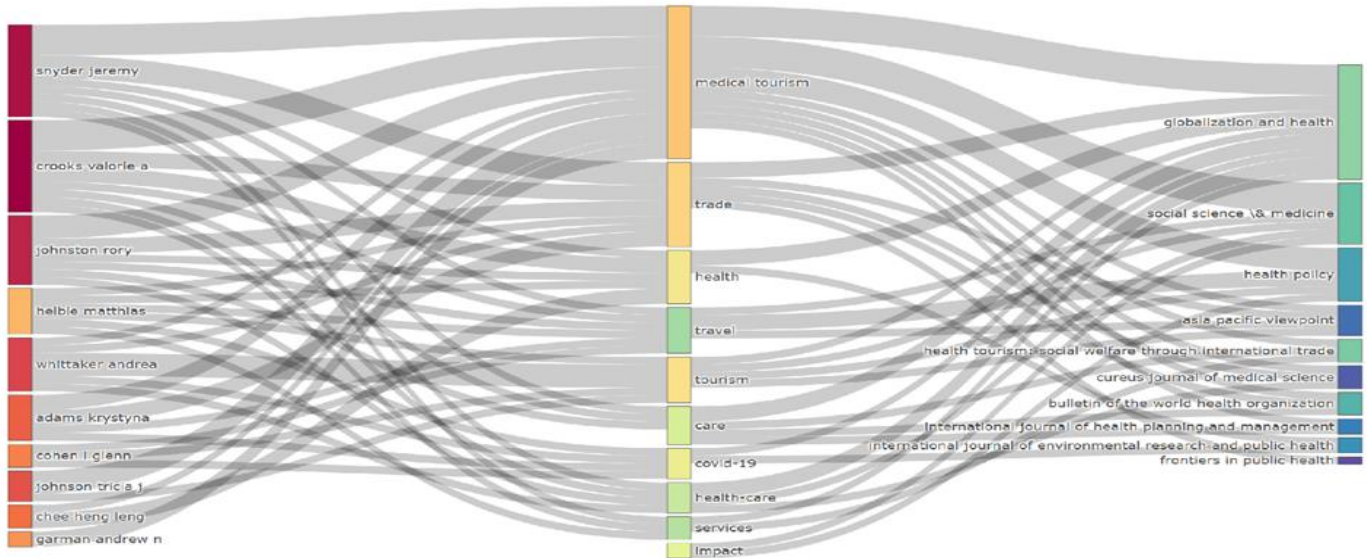
alındığı ilk çalışma 1991 yılında yayımlanmıştır. Biblioshiny uygulaması aracılığıyla yapılan analiz sonucunda; 208 farklı kaynaktan 242 araştırmanın 851 farklı yazar tarafından yayımlandığı, bu makalelerin %28.63'ünün farklı ülkelerden araştırmacıların bir araya gelerek çalışmalarını tamamladığı, makalelerde ortalama atıf sayısının 22.71 olduğu ve 1991 yılından itibaren bu çalışma alanında yıllık %8.08 büyüme oranı olduğu sonucuna varılmıştır.

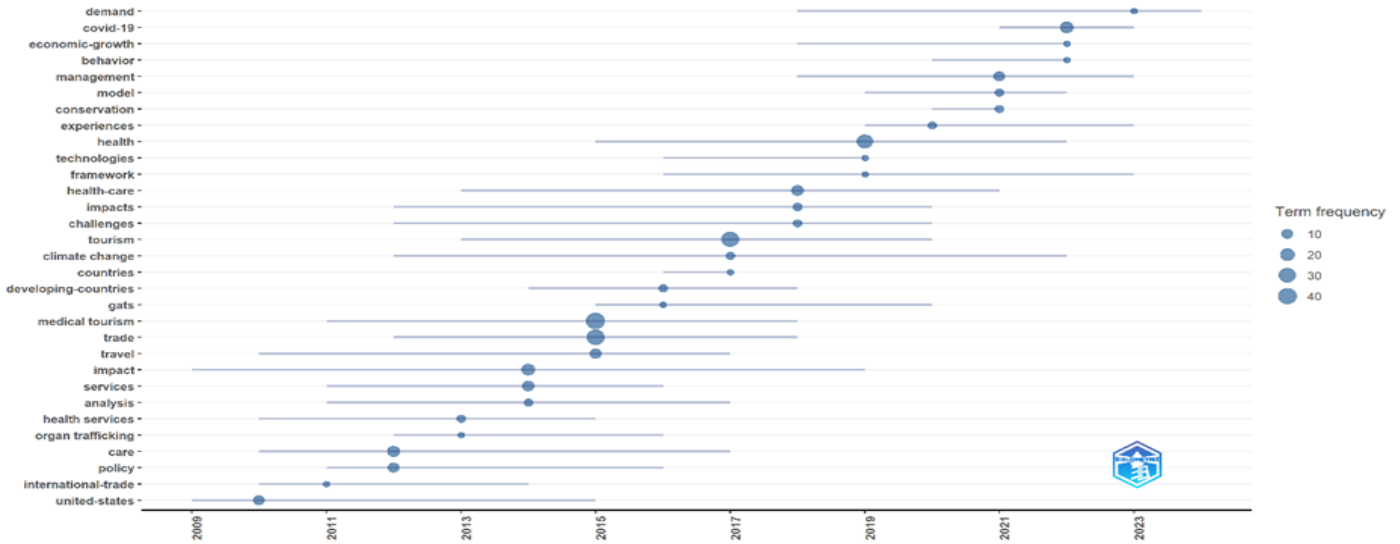
Şekil 1. Yıllara göre yayınlanan makale sayıları

Bu çalışma kapsamında; yıllara göre yayımlanan makale sayıları (Şekil 1), kavramlara ait en çok yayını bulunan 10 yazarın yayınlarında kullandığı anahtar kelimeler ve bu anahtar kelimelerin yer aldığı kaynaklardan oluşan Üçlü Alan Grafiği (Three Plot Analysis) (Şekil 2), yıllara göre en çok kullanılan anahtar kelime ve konular (Trend Topics) (Şekil 3), yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk ve merkezilik haritalarının bulunduğu tema haritası (Şekil 4), Dünya'da en fazla yayın yapan 10 ülkeye ait makale sayısı grafiği (Şekil 5) görsellerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1'de, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret kavramlarına ilişkin yayınların yıllar içerisindeki değişim eğilimleri gösterilmiştir. 1991-2009 döneminde yayın sayıları oldukça düşük ve inişli çıkışlı bir seyir izlemiş olup, 2009 yılından itibaren hızlı bir artış gözlemlenmiştir. 2010-2021 yılları arasında genel olarak yüksek ve dalgalı bir seyir izlemiş, yıllık yaklaşık 9 ile 18 arasında değişen yayın sayıları ile devam etmiştir. 2021 yılından sonra ise yayın sayısında düşüş yönü bir eğilim söz konusu olmakla birlikte 2023 yılında ise bir miktar azalma görülmektedir.

Şekil 2. Üçlü alan grafiği

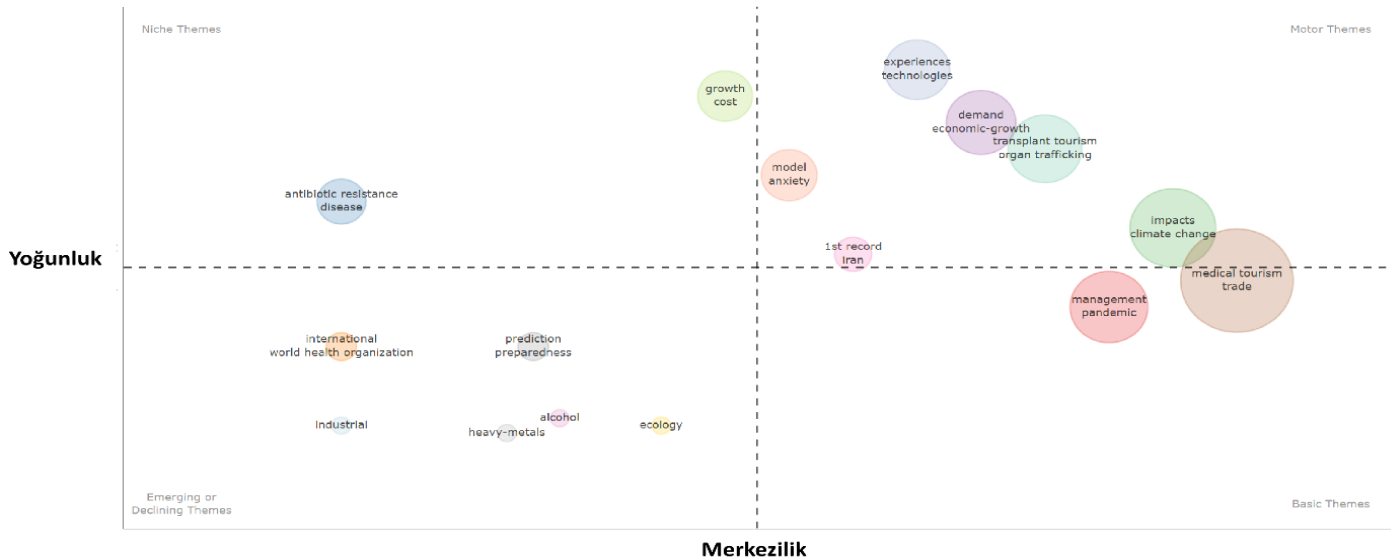
Şekil 3. Yıllara göre en çok kullanılan anahtar kelime ve konular

Şekil 2'de, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret kavramları üzerine alana en çok katkıda bulunan 10 yazarın yayınlarında en çok kullandıkları medical tourism, trade, travel, health, tourism, health-care, care, services, impact ve covid-19 anahtar kelimeleri ile bu anahtar kelimelerin en çok yer aldığı 10 kaynak Biblioshiny uygulaması aracılığıyla hazırlanan Üçlü Alan Analizi (Three Plot Analysis) ile gösterilmektedir. Bu analiz, bibliyometrik verilerde yer alan çeşitli bileşenlerin etkileşimlerini anlamayı amaçlayarak verideki karmaşık ilişkileri üç farklı boyutta toplu olarak görselleştirmeyi sağlamaktadır. Bunun yanında literatürdeki yapı ve eğilimlerin daha açık ve sistematik bir şekilde gözlemlenmesine ve veriler arasındaki çoklu ilişkiyi görselleştirerek analizin derinlemesine yapılmasına olanak tanımaktadır.

Şekil 3, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarındaki yayınlarda en çok kullanılan anahtar kelime ve konuların yıllara göre dağılımını ve değişimini göstermektedir. Bu grafiğe göre, 2015 yılında "medical tourism" ve "trade" anahtar kelimeleri birlikte gereken yoğunluğa sahipken, 2017 yılında "tourism", 2019 yılında ise "health" anahtar kelimesi yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2020 yılında, Covid-19 pandemisinin etkisiyle, bu salgına ilişkin çalışmaların

artmasıyla birlikte bu anahtar kelimenin kullanımı önemli derecede artmış, 2022 yılında bu alanlarda en çok kullanılan, anahtar kelime haline gelmiştir. Şekil üzerindeki yatay çizgilerdeki nokta işaretleri, ilgili yıllarda anahtar kelimelerin yoğunluk dönemlerini temsil etmekte olup, noktaların büyüklüğü ise o yılki yayın sayısına orantılı olarak büyümektedir. Biblioshiny uygulaması ile gerçekleştirilen Trend Topics analizi, bu dönemsel popülerite değişimlerini görsel ve sayısal olarak sunarak, araştırma eğilimlerinin izlenmesini ve güncel konuların takibini mümkün kılmaktadır. Böylece, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında dönemsel odak noktalar ve ilgi değişimleri akademik olarak sistematik şekilde değerlendirilmektedir.

Tematik haritalarda temalar, araştırma alanındaki önemli konuları ve bu konuların birbirleriyle olan ilişkilerini yoğunluk ve merkezilik eksenlerine göre dört çeyrekte sınıflandırılmaktadır: Motor Temalar (Motor Themes) (yüksek merkezilik, yüksek yoğunluk) araştırma alanının yapısını şekillendiren, gelişmiş, öncü temalardır. Niş Temalar (Niche Themes) (yüksek yoğunluk, düşük merkezilik) araştırma yapılan alanlarda sınırlı düzeyde çalışılmış ve yeni çalışmalarda yer alması uygun olan temaları göstermektedir.

Şekil 4. Tematik harita

Yeni Ortaya Çıkan veya Azalan Temalar (Emerging or Declining Themes) (düşük merkezilik, düşük yoğunluk) az gelişmiş ve marjinal temalardır. Bu temalar, literatürde yeni görülmeye başlanan veya artık kullanım sıklığı azalan kavramları göstermektedir. Temel Temalar (Basic Themes) (yüksek merkezilik, düşük yoğunluk) disiplinlerarası araştırmalar için kritik öneme sahip ana konuları temsil etmektedir. Tematik harita Şekillerine bakıldığında üst sağa doğru hareket artan eğilimi, alt sola doğru hareket ise azalan eğilimi ifade etmektedir. Bu yöntem, disiplin içindeki temaların gelişim trendlerini ve önem derecelerini anlamada araştırmacılara yol göstermektedir (Alkhamash, 2023).

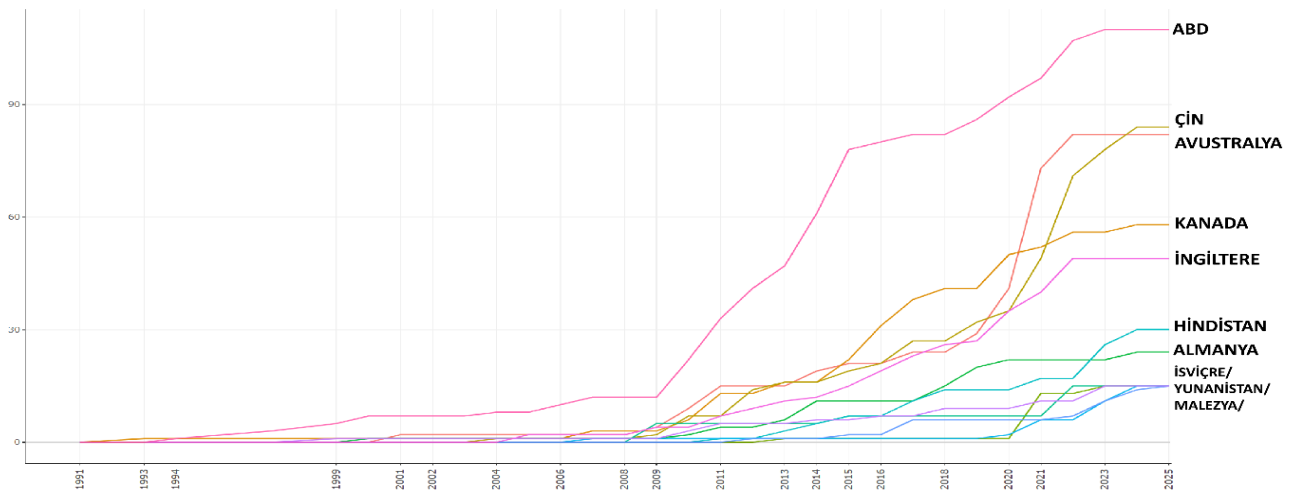
Şekil 4'te Biblioshinny uygulaması aracılığıyla sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarındaki en çok kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluğunu ve merkeziliğini gösteren tematik harita grafiğine bakıldığında; sağ alt kısımda temel temalar bölümünde "medical tourism, trade, management, pandemic" kelimelerinin araştırma yapılan alanlarda kullanılan en temel ve geniş kapsamlı konuları ifade ettiği anlaşılmaktadır. Sağ üst kısımda görülen motor temalar bölümünde ise araştırmaya konu olan alanlarda öncü, son yıllarda yapılan çalışmalarda en çok görülen anahtar kelimelerin "impacts, climate change, transplantation tourism, organ trafficking, demand, economic growth, experiences ve technologies" olduğu görülmektedir. Bu temaların aynı zamanda diğer temalarla güçlü bağlantıları olan temalar oldukları da bilinmektedir. Sol alt kısımda yer alan yeni ortaya çıkan veya azalan temalar bölümündeki "international, World Health Organization, prediction, prediction ve preparedness" kelimelerinin araştırma konusu olan sağlık turizmi ve uluslararası ticaret literatüründe ya yeni ortaya çıktığı ya da artık kullanımlarının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Grafiğin sol üst kısmında yer alan niş temalar bölümünde ise araştırmaya konu olan alanlarda çok fazla çalışılmamış, yeni çalışmalarda yer alması uygun olan kavramlar olarak kabul edilen "growth, cost, antibiotic resistance ve disease" anahtar kelimelerinin yer aldığı görülmektedir.

Şekil 5'te, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında 1991-2024 yılları arasında en fazla yayın yapan ilk 10 ülkeye ait makale sayıları sunulmaktadır. Şekil incelendiğinde, ABD'nin 1990'lı yılların başından bu yana özellikle 2009 yılından itibaren hızlı bir artışla incelenen alanda en fazla yayın yapan ülke olduğu ve bu konudaki lider konumunu sürdürdüğü görülmektedir. Çin ve Avustralya ise 2010 sonrası

dönemde yayın sayılarında dikkate değer bir artış sergileyerek ABD'yi takip etmektedir. Kanada ve İngiltere de benzer bir artış trendi göstermekte, ancak bu ülkeler ABD, Çin ve Avustralya'nın gerisinde kalmaktadır. Hindistan ve Almanya dönemsel olarak artışlar yaşasa da diğer ülkelerle kıyaslandığında nispeten daha düşük bir seviyede kalmaktadır. Ayrıca İsviçre, Yunanistan, Malezya, Etiyopya ve Güney Kore gibi ülkelerin yayın sayılarının diğer ülkelere göre oldukça düşük ve sınırlı kaldığı; bu ülkelerin araştırma çıktılarının henüz sınırlı bir ölçekte gerçekleştiği ifade edilebilir. Genel olarak, Şekil sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında akademik üretimin coğrafi olarak farklılaştığını ve belli başlı ülkelerin bu iki alandaki akademik çalışmalara öncülük ettiğini göstermektedir. Ayrıca, 2000'li yılların başından itibaren bu alanlarda küresel akademik faaliyette belirgin bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Bu veriler, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında ülkelerin araştırma kapasite ve ilgilerini yansıtmakta olup, bölgesel gelişim ve politika belirleme açısından önemli bir referans niteliği taşımaktadır.

Tartışma

Bu çalışmada, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında 1991-2024 yılları arasında gerçekleştirilen 242 yayın bibliyometrik yöntemle analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, bu iki alanın disiplinlerarası bir nitelik taşıdığını ve özellikle 2009 yılından sonra önemli bir artışla küresel akademik ilginin yükseldiğini göstermesine rağmen bu alanlardaki çalışmaların henüz yeterli sayıda olmadığını göstermektedir. Ayrıca, bu alanlardaki çalışmalar incelendiğinde Lotka Yasası analizine göre; bir çalışmaya sahip olan yazar sayısı 835 (%97.77), iki çalışmaya sahip olan yazar sayısı 13 (%1.52), üç çalışmaya sahip olan yazar sayısı 1 (%0.12), dört çalışmaya sahip olan yazar sayısı 3 (%0.35), beş çalışmaya sahip olan yazar sayısı ise 2 (%0.23) olarak belirlenmiştir. Lotka Yasası'na göre bir alanda yayın yapan yazarların %60'ının bir makale ile, %15'inin iki makale ile, %7'sinin de üç makale ile katkıda bulunması öngörülmektedir (Rowlands, 2005). Bu analiz çerçevesinde yazarların Lotka Yasası'nın öngördüğü rakamlara ulaşmadığı görülmektedir. Sağlık turizmi, sadece finansal getiri sağlayan bir sektör olmanın ötesinde, ülkelerin uluslararası rekabet gücünü artıran ve ekonomik büyümeyi destekleyen stratejik bir alan olarak da ön plana çıkmaktadır.

Şekil 5. En fazla yayın yapan ilk 10 ülke

Bu bağlamda, ekonomik katkılar ve uluslararası ticaretle olan güçlü ilişkisi, sağlık turizminin gelecekteki sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir.

Analiz edilen anahtar kelimeler ve tematik haritalar, sağlık turizminin geleneksel medikal hizmetlerin yanı sıra pandemi yönetimi, iklim değişikliği etkileri, organ turizmi, teknoloji kullanımı gibi yeni ve karmaşık alanlarla bütünleştiğini ortaya koymaktadır. Covid-19 pandemisinin araştırma alanına olan etkisi, literatürde hızlı ve yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu durum, sağlık turizminin küresel krizlere karşı esnekliğinin ve adaptasyon kapasitesinin önemini vurgulamaktadır. Öte yandan, organ kaçakçılığı ve etik sorunlar gibi kritik alanlar da araştırmaların odak noktası haline gelmiştir. Bu da sağlık turizminin sadece ekonomik değil, sosyal ve hukuki boyutlarının da ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Yayınların coğrafi dağılımına bakıldığında, ABD, Çin, Avustralya, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerin alanın liderleri olduğu görülmektedir. Analiz edilen on ülke arasında en fazla akademik makale sayısına sahip ülke Amerika Birleşik Devletleri olup, toplam 1337 makaleyle listenin başında yer almaktadır. ABD'yi 654 makaleyle Avustralya, 594 makaleyle Çin, 587 makaleyle Kanada takip etmektedir. Birleşik Krallık 436 makale ile beşinci sırada yer alırken, Almanya 241, Hindistan 197, İsviçre 149, Yunanistan 139 ve Malezya 84 makale ile daha düşük sayılarda akademik çıktıya sahiptir. Bu veriler, özellikle gelişmiş ülkelerin sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanlarında bilimsel çalışmalar konusunda yoğun üretim yaptığını göstermektedir. Makale sayılarındaki bu dağılım, akademik kapasitenin bölgesel farklılıklarını ve araştırma kaynaklarının ülkelere göre değişen dağılımını yansıtmaktadır. Türkiye gibi sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip ülkelerin bu alandaki akademik üretimde daha etkin rol alması hem bilimsel gelişmeler hem de sektörel politika oluşturma açısından gereklidir. Ayrıca, çalışma sonuçları sağlık turizmiyle ilgili literatürün daha fazla disiplinlerarası işbirliğiyle, özellikle ekonomi, sağlık politikaları, dijitalleşme ve çevresel sürdürülebilirlik alanlarıyla entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret arasındaki ilişkinin gelişmesi, küresel sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği ve kalitesinin artmasıyla birlikte daha da derinleşecektir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmaların hem ekonomik etkilerinin hem de sağlık turizminin sosyal, etik ve çevresel boyutlarının kapsamlı şekilde incelenmesine odaklanması gerekmektedir. Ayrıca, sağlık turizmi alanında politika yapıcıların sürdürülebilir büyümeyi destekleyecek stratejik planlamalar yapması, sektörün hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, sağlık turizmi ile uluslararası ticaret alanlarındaki bilimsel yayınlar bibliyometrik yöntemlerle analiz edilerek, 1991-2024 dönemindeki akademik üretim ve eğilimler ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, sağlık turizminin uluslararası ticaretle güçlü ilişkiler içinde olan disiplinlerarası bir alan olduğunu ve özellikle 2009 yılından itibaren bu alanda önemli bir artış yaşandığını göstermektedir. Ancak literatürdeki yayın sayısının hâlâ sınırlı olması, sağlık turizmi ve uluslararası ticaret ilişkisini araştıran çalışmaların artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Anahtar kelime ve tematik analizler, sağlık turizminin sadece medikal tedavile

sınırlı kalmadığını; yönetim, pandemi, iklim değişikliği, organ turizmi ve teknoloji kullanımı gibi yeni alanlarla da iç içe olduğunu göstermektedir. Yapılan yayınların coğrafi dağılım analizinde ise ABD, Çin, Avustralya, Kanada ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin öncü konumda olduğu saptanmıştır. Türkiye gibi sağlık turizmi potansiyeli yüksek ülkelerin bilimsel üretimde daha etkin rol almasının sektörel gelişim açısından kritik olduğu vurgulanmıştır.

Sağlık turizmi ve uluslararası ticaret alanında literatürün genişletilmesi için multidisipliner çalışmalara ağırlık verilmelidir. Araştırmacılar ve kurumlar arası uluslararası iş birliklerinin desteklenmesi, bilgi ve deneyim paylaşımını artırılmasının hem akademik çıktıları hem de sektörel uygulamaları geliştireceği düşünülmektedir. Sağlık turizmi hareketliliği, ekonomik etkileri ve kalite ölçümleri, politika yapıcıların karar alma süreçlerinde yol gösterici ve destekleyici nitelikte kullanılmalıdır. Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkeler, kendi avantajlarını (coğrafya, altyapı, sağlık kalitesi) daha etkin kullanarak hem akademik hem de uygulama boyutunda sektörel rekabet güçlerini arttırmalıdır.

Ethics Committee Approval

This study did not involve humans or other living beings and therefore did not require ethical committee approval.

Informed Consent

This study did not involve human subjects or other living beings, and therefore informed consent was not required.

Peer-Review

Externally peer-reviewed.

Author Contributions

A.A.G.: Design, Methodology, Data Collection, Data Analysis, Methodology, Writing - Original Draft.

Conflict of Interest

There is no conflict of interest.

Sources of Funding

This study did not receive financial support from any person or organization.

Kaynaklar

- Akdoğan, H., & Hiçyorulmaz, E. (2018). Sağlık turizminin turizm faaliyetleri içerisindeki yeri ve önemi. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 4(2), 122-132.
- Akın, M. H. (2021). Sağlık turizmi alanyazının bibliyometrik analizi (2015-2020). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 2026-2036.
- Alkhamash, R. (2023). Bibliometric, network, and thematic mapping analyses of metaphor and discourse in covid-19 publications from 2020 to 2022. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-16.
- Balyalı, T. Ö., & İlhan, Ö. A. (2023). Turizm ve dijitalleşme konulu araştırmaların bilimsel haritalama tekniği ile bibliyometrik analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 117-133.
- Batbaylı, Ş. (2022). Türkiye'nin uluslararası sağlık turizmindeki rekabet gücünün ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 365-382.
- Boyacıoğlu, E. Z., & Elmas, Ç. (2022). Ekonomi ve turizm odaklı literatür: Bibliyometrik bir analiz. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 133-147.

- Bulut, A., & Şengül, H. (2019). Dünyada ve Türkiye'de sağlık turizmi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 45-62. <https://doi.org/10.29226/TR1001.2019X>
- Campra, M., Riva, P., Oricchio, G., & Brescia, V. (2022). Bibliometric analysis of medical tourism. *Health Services Management Research*, 35(3), 172-188.
- Can, M. & Benli, S. (2024). Turizm ekonomisi. L. Toprak (Ed.), *Turizm ve turist* (s.15-28). Akademisyen Kitabevi.
- Chanda, R. (2002). Trade in health services. *Bulletin of the World Health Organization*, 80(2), 158-163.
- Cole, F. J., & Eales, N. B. (1917). The history of comparative anatomy: Part I.—A statistical analysis of the literature. *Science Progress* (1916-1919), 11(44), 578-596.
- Comerio, N., & Strozzi, F. (2019). Tourism and its economic impact: A literature review using bibliometric tools. *Tourism Economics*, 25(1), 109-131.
- Deniz, G. (2024). Turizm ve sosyoloji literatürünün biblioshiny aracılığıyla bibliyometrik analizi: eğilimler, temalar ve araştırma yönelimleri. *Uluslararası Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 149-159.
- Doğan, B. B., & Aslan, A. (2019). Türkiye'de sağlık turizminin mevcut durumu ve ülke ekonomisine katkıları. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 390-418.
- Eryer, A. (2024). Sağlık turizminin ekonomik boyutu: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Journal of Economics and Research*, 5(1), 63-80.
- Eusébio, C., Carneiro, M. J., Kastenholz, E., & Alvelos, H. (2012). Quantitative methods in tourism economics. In A. Matias, P. Nijkamp & M. Sarmento (Eds.), *The economic impact of health tourism programmes* (s. 153-173). Physica-Verlag HD.
- Gölpek Karababa, A. (2017). Türkiye'de sağlık turizminin ekonomik yönü. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 58-69.
- Habibi, A., Mousavi, M., Jamali, S. M., & Ale Ebrahim, N. (2022). A bibliometric study of medical tourism. *Anatolia*, 33(3), 415-425. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.02.002>
- Hamzaoglu, O. (2010). Sağlık nedir? Nasıl tanımlanmalıdır?, *Toplum ve Hekim*, 25(6), 403-410.
- Korkmaz, M., Aytaç, A., Yücel, A. S., Kılıç, B., Toker, F., & Gümüş, S. (2014). Health tourism in Turkey and practical example of its economic dimensions. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 5(15), 229.
- Kuşat, N., & Esen, E. (2022). Sağlık turizmi perspektifinden Türk sağlık sektörü rekabet gücü. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 37-50.
- Lautier, M. (2014). International trade of health services: Global trends and local impact. *Health Policy*, 118(1), 105-113.
- Lawani, S. M. (1981). Bibliometrics: Its theoretical foundations, methods and applications. *Libri*, 31(Jahresband), 294-315.
- Letunovska, N. Y., Kwilinski, A., & Kaminska, B. (2020). Scientific research in the health tourism market: A systematic literature review. *Health Economics and Management Review*, 1, 8-19. <https://doi.org/10.21272/hem.2020.1-01>
- Loh, C. P. A. (2014). Health tourism on the rise? Evidence from the balance of payments statistics. *The European Journal of Health Economics*, 15(7), 759-766.
- Lukose, A., Thomas, S. N., Bose, J., Jacob, G., & Simon, B. (2024). Exploring the frontiers of health tourism: A bibliometric analysis of research themes and trends. *Cureus*, 16(8), 1-15.
- Niñerola, A., Sánchez-Rebull, M. V., & Hernández-Lara, A. B. (2019). Tourism research on sustainability: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 11(5), 1377.
- Ongun, U. (2024). Ekonomik büyüme ve turizm çalışmalarının biblioshiny programı ile bibliyometrik analizi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 6(16), 135-162.
- Öztan, Ö., & Numanoğlu Tekin, R. (2025). Türkiye'de sağlık turizmi, *Güven Medical Health Sciences*, 2(2) 25-29.
- Öztürk, M., & Bayat, M. (2011). Uluslararası turizm hareketlerinde sağlık turizminin rolü ve kalite çalışmalarının önemi bir literatür çalışması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 135-156.
- Reisman, D. (2010). *Health tourism: Social welfare through international trade*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Rowlands, I. (2005). Emerald authorship data, Lotka's law and research productivity. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, 57(1), 5-10.
- Solak, I., & Gülşen, M. A. (2024). Türkiye'de sağlık turizmi politikalarının ekonomik ve mali etkilerinin analizi (2015-2021). *Alanya Akademik Bakış*, 9(1), 195-208.
- Sun, S., Zhong, L., Law, R., Li, X., Deng, B., & Yang, L. (2022). Health tourism evolution: a review based on bibliometric analysis and the China national knowledge infrastructure database. *Sustainability*, 14(16), 10435. <https://doi.org/10.3390/su141610435>
- Tutgun, S., & Künc, S. (2023). Sağlık turizmi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisinin fourier yaklaşımı ile ampirik olarak incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 11(3), 1769-1791.
- Türk, E., & Arı, Y. (2025). Bibliometric analysis on health tourism. In Hassan, A. Singh, A. S. Jaboo & A. S. Azar (Eds.), *Revolutionizing healthcare experience with digital medical tourism* (s. 1-52). IGI Global Scientific Publishing.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024). *Turizm istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105> (Erişim tarihi: 19.08.2025)
- World Health Organization [WHO]. (2025). *Health*. <https://www.who.int/about/governance/constitution> (Erişim tarihi: 20.08.2025)
- Yu, J. Y., & Ko, T. G. (2012). A cross-cultural study of perceptions of medical tourism among Chinese, Japanese and Korean tourists in Korea. *Tourism Management*, 33(1), 80-88.